

Edward Balawajder

"Człowiek-społeczność-wartości : z refleksji nad człowiekiem", Stanisław Kowalczyk, Lublin 1995 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 5/2, 174-176

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ka w rozwój myśli filozoficznej, zwłaszcza w wymiarze personalistycznej wizji kultury. Autor poszerza literaturę w zakresie podjętej tematyki, i jest to tym bardziej cenne, że nie jest ona zbyt liczna. Autor nie tylko dialog kulturowy podejmuje, ale akcentuje też jego wartość dla współczesnego świata. W ten sposób przygotowuje nas wskazując, że od każdego podmiotu kultury zależy poziom dialogu i jakość osobowego wzrastania we wszystkim, co kulturę stanowi.

Edward Balawajder

Ks. Stanisław Kowalczyk, *Człowiek – społeczność – wartości. Z refleksji nad człowiekiem*, Wydawnictwo TN KUL, Lublin 1995, s. 314

Nie ma filozofa, którego twórczy wysiłek zrozumienia świata i siebie samego odbywałby się w indywidualnej próżni. Zawsze dokonuje się on w określonej tradycji intelektualnej i jest wyrazem doświadczenia rzeczywistości uwrażliwiający go na nowe odkrywanie bogactwa tego, co istnieje.

„Chcieć rozumieć świat bez rozumienia siebie – to śmieszne”, mówił Kierkegaard. Słuszność takiego przekonania odnajdujemy w filozoficznej twórczości naukowej ks. Stanisława Kowalczyka, którego najnowsza książka pt. „Człowiek – społeczność – wartości. Z refleksji nad człowiekiem”, ukazała się niedawno staraniem Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego KUL. Publikacja ta, choć nie pretenduje do całościowego i wyczerpującego wykładu podjętej problematyki, jest pozycją ważną. Powstała, jak się wydaje, z fundamentalnego przekonania, że ekspresja rzeczywistości, jaką jest filozofia, jest wyrazem ciągłości w pojmowaniu całości kształtu tego, co jest i pozwala najlepiej opisać oraz zrozumieć wielość propozycji i rozwiązań funkcjonujących w obszarze antropologii filozoficznej, filozofii społecznej i aksjologii chrześcijańskiej.

Autor, profesor KUL i kierownik Katedry Filozofii Społecznej na Wydziale Nauk Społecznych tej uczelni, już w przedmowie przywołuje wymowne słowa Jana Pawła II stanowiące inspirację i klucz dla jego rozwiązań: „Człowiek powinien mieć możliwość dokonywania wyboru zależnie od wartości, które uznaje za swoje; w tym ukazuje się on jako istota odpowiedzialna, a zadaniem społeczeństwa jest przyjąć owe wartości z uwagi na dobro wspólne”.

Problematyka podjętych w książce zagadnień koncentruje się wokół trzech węzłowych problemów: człowieka, społeczności i wartości. Autor wiąże je ze sobą ideą podstawową, mianowicie zagadnieniem wolności człowieka. Stawką życia społecznego jest także kwestia wolności i jej zagrożeń, godność człowieka i jej degradacja, dobra i zła.

Ks. Kowalczyk odrzuca konsekwentnie antropologiczny agnostycyzm, który niestety coraz bardziej zatruwa naszą mentalność i myślenie. Ogarniające cywilizację współczesną zwątpienie w możliwość poznania, kim naprawdę jest człowiek, jego sens i cele istnienia, jest w prostej linii konsekwencją agnostycyzmu religijnego. Tak jak cały imponujący dorobek intelektualny ks. Kowalczyka i ta publikacja jest proklamacją autentycznego człowieczeństwa, prowadząca ku jego pełnym wymiarom i ochroną przed zakłamaniami i fałszywą świadomością człowieka. Fałszywy agnostycyzm pozwala bez trudu sformułować i uzasadnić równie fałszywy program zredukowania sprawy człowieka do karykaturalnych rozmiarów. Autor stara się ukazać całą rzeczywistość człowieka tak, by pozostawała ona w zgodzie z tym wszystkim, co wyrasta z najgłębszych pokładów jego człowieczeństwa. Nie ma więc sfer zastrzeżonych łącznie z wy-

miarem społecznym i politycznym. Jeśli społeczeństwa będą nadal wyrażać podstawową prawdę o człowieku, to nieludzki charakter naszej cywilizacji będzie coraz trudniejszy do ukrycia.

Praca składa się z trzech części: „człowiek”, „społeczność”, „wartości”. Każda z nich zawiera po siedem artykułów, których problematyka spotyka się na wspólnym obszarze analiz z zakresu antropologii, filozofii społecznej i aksjologii.

Pierwsza z nich omawia wiodące współczesne koncepcje człowieka i nurty personalizmu, w tym także polskiego. Podjęte zostały ponadto zagadnienia wolności człowieka i jego ostatecznego przeznaczenia. W drugiej autor koncentruje się na zasadach życia społecznego, modelu demokracji personalistycznej, relacji między jednostką a społeczeństwem oraz idei rozwoju. Ostatnia część książki ogniskuje się wokół wartości pracy, prawdy, pokoju i miłości.

Podjęte w tej publikacji wątki problemowe należą bez wątpienia do zbioru podstawowych zagadnień z zakresy współczesnej kultury, filozofii, teologii, humanistyki i życia społeczno-politycznego.

Śród wątków antropologicznych podjętych w tej części książki zwracają uwagę rozważania autora o wolności i jej naturze. Świat człowieka jest światem wolności. Zignorowanie tego faktu, tak w życiu indywidualnym jak i społecznym, prowadzi do katastrofalnych skutków. Przemoc w różnych jej formach nie tylko czyni zamach na wolność, ale rodzić może też dyktaturę. Rezygnacja z wolności jest „wyprzedają” siebie i istotnym działaniem na rzecz ograniczania podmiotowego charakteru człowieka. Niezwykle cenne są rozważania autora o modelach wolności i jej indywidualnych i społecznych patologiach.

Interesujący walor poznawczy ma podjęty dialog autora ze współczesnym neoliberalizmem. Choć dostrzega on pozytywną stronę liberalizmu, jaką jest uznanie niezbywalnego prawa każdego człowieka do wolności w życiu osobistym i społecznym, to jednak uwydatnia kontrowersje sprowadzające się głównie do rozumienia natury i granic tejże wolności. Jej liberalna koncepcja jest kontynuacją kartezjanizmu, w którym wolność jest rozumiana głównie jako możliwość wyrażenia indywidualnego „ja” wobec reszty świata. Wola jednostkowa jest ujmowana w opozycji do innych ludzi, aktualizuje się niejako w konfrontacji z nimi.

Neoliberalowie sugerują, że mechanizm życia polityczno-społecznego powinien kierować się zasadą „otwartych drzwi”, to znaczy możliwie jak najmniej ingerować w życie indywidualnych ludzi. Idea wolności w tej koncepcji została nie tylko zdeformowana, ale i skażona relatywizmem i sceptycyzmem. Dziś wielu ludzi utraciło zdolność jasnego rozeznania i określenia różnic dzielących prawdę od fałszu, dobra od zła. W wymiarze życia publicznego można mówić wprost o realizmie tej sytuacji.

Naczelną wartością w interpretacji liberalizmu nie jest absolutny i obiektywny charakter prawdy, lecz niczym nieograniczona wolność indywidualna. Rozerwanie związku między prawdą i człowiekiem i jego wolnością prowadzi do depersonalizacji człowieka. Tragicznych świadectw konsekwencji takiego myślenia dał wiek dwudziesty wystarczająco dużo.

Przesłanie autora książki jest jednoznaczne: człowiek nie można akceptować autodestrukcyjnej wolności, bo prowadzi ona do wynaturzonej i nikczemnej wizji „człowieka”, który swoją wolność często niepostrzeżenie pojmuje jako absolutną władzę nad innymi i przeciw innym. W imię tak pojmowanej „wolności” sformułowane są dziś żądania, aby prawo regulujące życie społeczne wymuszało od obywateli podejmowanie działań niezgodnych z obiektywną prawdą o człowieku.

Nowy indywidualizm, różniący się zasadniczo od głoszonego ongiś przez skrajnych liberalistów, wdarł się do społeczeństwa i coraz wyraźniej określa jego hedonistyczno-permisywne kształty. Odrzucenie wartości moralnych w życiu społecznym prowadzi do sytuacji, w której to wielu ludzi przekonuje samych siebie, że należy żyć tylko terażniejszością, nie myśląc o samorealizacji człowieczeństwa, a ta jest niemożliwa bez uwzględnienia obiektywnych norm etycznych. W takiej postawie, niestety coraz powszechniej, nie ma miejsca ani na wspólnotowe zaangażowanie się osoby dla innych i wespół z nimi, ani też prawdziwie etyczną troskę o rozwój człowieka i społeczności.

W moim przekonaniu prezentowana książka nie może być traktowana jedynie jako *ratio studiorum* kształcenia akademickiego na wszystkich poziomach. Sięgnąć po nią powinien każdy, kto chce szukać tego co fundamentalne, nieprzemijające. Człowieczeństwo nie jest obietnicą łatwych sukcesów.

Edward Balawajder

Nuovo Corso di Dogmatica, red. T. Schneider, 2 tomy, ed. Italiana a cura di G. Canobbio, A. Maffeis, Brescia, Queriniana, 1995

„Nowy podręcznik dogmatyki” wydany w języku niemieckim pod tytułem *Handbuch der Dogmatik* w wydawnictwie Patmos w Dusseldorfie (1992), w dwóch tomach, został przetłumaczony i wydany w języku włoskim w wydawnictwie Queriniana, w Brescii (1995) pod tytułem „Nowy kurs dogmatyki” (*Nuovo corso di dogmatica*). Podręcznik ten został opracowany przez grupę doświadczonych wykładowców różnych fakultetów teologicznych w Niemczech pod redakcją Teodora Schneidera. Wydania podręcznika w języku włoskim podjęli się G. Canobbio i A. Maffeis, natomiast tłumaczenia z języka niemieckiego na język włoski dokonał C. Danna.

Niemieccy teologowie postawili sobie za cel stworzenie dydaktycznego i naukowego podręcznika dogmatyki katolickiej, pogłębionej i odnowionej w myśl nauki Soboru Watykańskiego II. Dlatego też, Podręcznik stanowi w kompendium treści wiary chrześcijańskiej, które zostało ułożone zgodnie ze sposobem wykładu prawd wiary we współczesnej teologii systematycznej.

„Nowy podręcznik dogmatyki” zachowuje uformowane w ciągu długiej teologicznej tradycji nauczycielskiej i naukowej traktaty dogmatyczne. Tak więc, jest on podzielony na następujące traktaty: „Zagadnienia wstępne” (opracował Jiirgen Werbick); „Nauka o Bogu” (opracowali Dorotea Sattler i Theodor Schneider); „Nauka o stworzeniu” (opracowali Dorotea Sattler i Theodor Schneider); „Chryzologia” (opracował Hans Kessler); „Pneumatologia” (opracował Bernd Jochen Hilberath); „Nauka o łasce” (opracował Bernd Jochen Hilberath); „Eklezjologia” (opracował Siegfried Wiedenhofer); „Mariologia” (opracowali Alois Muller i Dorotea Sattler); „Nauka o sakramentach” (opracował Franz-Josef Nocke); „Eschatologia” (opracował Franz-Josef Nocke); „Nauka o Trójcy” (opracował Jurgen Werbick). Właśnie takie następowanie po sobie fundamentalnych tematów teolo-